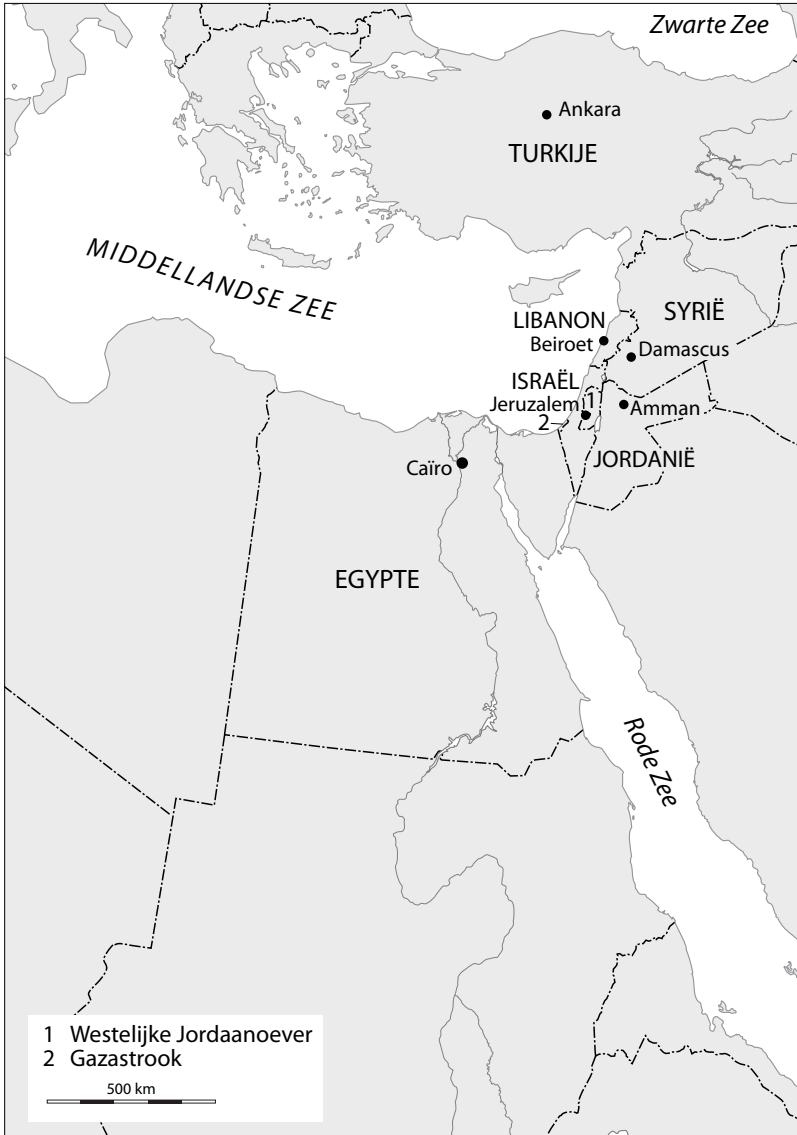

Tijdslijn

Tot circa 650	Pre-islamitische periode: Byzantijnse rijk; Perzische rijk
622	Geboorte van de islam
632	Dood van de profeet Mohammed
632-661	Periode van rechtgeleide kaliefen: Abu Bakr, Omar, Othman, Ali
661-750	Dynastie van de Omajjaden met hoofdstad Damascus. Start van de splitsing tussen sjiïeten en soennieten over de vraag wie kalief zou worden.
750-1258	Dynastie van de Abbasiden met hoofdstad Bagdad. Huis van de Wijsheid. Al-Andalus in Spanje wordt het emiraat en later kalifaat van Cordoba. Apart kalifaat van de Fatimiden in Egypte. Inval van de Seltsoekse Turken en de Mongolen.
1258-ca. 1517	Versnippering van het rijk: Mamelukken in Egypte met het kalifaat van 1261 tot 1517; Ottomanen in Turkije vanaf 1299; Timuriden in Perzië van 1370-1507

1299-1922	Dynastie van de Ottomanen. De Ottomanen heersen over het Midden-Oosten en Egypte vanaf 1517, het jaar dat het kalifaat naar Istanboel verhuist. De Safawieden regeren over Perzië vanaf 1501. Zij installeren het sjiïsme als staatsgodsdienst.
1529-1683	Strijd tussen de Ottomanen en de Europese Habsburgers. Tweemaal staan de Ottomanen voor de poorten van Wenen, maar ze slagen er niet in het te veroveren.
1798	Inval van Napoleon in Egypte. Start van hervormingsbewegingen in Egypte (dat steeds onafhankelijker wordt), Perzië en het Ottomaanse Rijk.
1830	Start van de kolonisatie. Onder diverse vormen wordt eerst Noord-Afrika, dan Iran en het Midden-Oosten gekoloniseerd.
1916-1918	Arabische Revolte. Met de steun van de Britten en de Fransen veroveren Arabische stammen grote delen van het Ottomaanse Rijk.
1922	Einde van het Ottomaanse Rijk. Het wordt onderverdeeld in nieuwe landen: Turkije, Syrië, Libanon, Palestina, Jordanië, Irak, Egypte, en later Saoedi-Arabië.
1925	Start Pahlavi-dynastie in Iran. Reza Pahlavi wordt sjah in Iran. Hij wordt in 1941 opgevolgd door zijn zoon Mohammed Reza Pahlavi.

1948	Israël wordt een staat. De Palestijnen noemen dit de Nakba, of de catastrofe.
1932-1952	Start onafhankelijkheidsbewegingen. Irak wordt als eerste land onafhankelijk, Egypte als laatste. De Emiraten in de Golf volgen pas in de jaren zeventig. De Egyptische president Gamal Abdel Nasser en zijn ideeën winnen aan populariteit.
1967-1973	Arabisch-Israëlische oorlogen. De Zesdaagse Oorlog van 1967 en de Jom Kippoeroorlog van 1973 worden door Israël gewonnen.
1979	Sleuteljaar: islamitische revolutie in Iran; bezetting van de moskee van Mekka; vredesakkoord tussen Egypte en Israël; start van de oorlog in Afghanistan.
1993	Oslo-akkoorden: Palestijnen krijgen een vorm van zelfbestuur.
2003	Een Amerikaanse coalitie bezet Irak. Terroristische groepen worden opgericht.
2010-2011	Arabische Revolutie: massa's protesteren tegen dictatuur. Dictators gaan en komen, burgeroorlogen breken uit in Syrië, Jemen en Libië.
2023-2025	Bij de oorlog van Israël in Gaza en Libanon zijn door Iran gesteunde militieën in Gaza, Libanon, Jemen en Irak betrokken. Val van het Assad-regime in Syrië.

Het Midden-Oosten

Inleiding

Wat wil Iran? Sinds wanneer zijn Israël en Palestina met elkaar in conflict? Hoe zit het met de positie van Egypte en Jordanië? Moeten we een totale oorlog verwachten in het Midden-Oosten? Dit zijn slechts enkele van de vele vragen die mij werden gesteld na de aanval van Hamas op Israël op 7 oktober 2023. Die vragen kwamen van journalisten die zich, op een paar uitzonderingen na, plots moesten bezighouden met een regio die ze niet kenden, maar ik kreeg de vragen ook van vrienden en collega's die het lastig vonden al het nieuws erover te duiden. Een van de obstakels om het Midden-Oosten te begrijpen is dat we er vaak niets over hebben geleerd op school of zelfs tijdens onze studie. Bovendien omvat de geschiedenis van het Midden-Oosten de geschiedenis van vele landen: Turkije, Iran, Egypte en alle landen die ertussen liggen. Daarbij hebben ook landen die net buiten het Midden-Oosten vallen, zoals Tunesië, Libië of Soedan, wel degelijk invloed op de ontwikkeling van de regio.

Het is dus niet gek dat velen weinig weten van het Midden-Oosten. Voor mij gold dat ook, tot ik in 2009 voor het eerst naar de regio reisde. Samen met mijn gezin bezocht ik Libanon, en we maakten met de auto een rondreis door Syrië. Die reis was op elk vlak fascinerend en riep bij mij

steeds meer vragen op waarop ik geen antwoord had, zelfs al ben ik historicus. Ik was eerlijk gezegd wat beschaamd door mijn gebrek aan kennis. De enige manier om daaraan iets te doen, was beginnen met lezen en studeren. In 2010 reisden we door Jordanië en opnieuw door Syrië, waarna we het plan opvatten om stap voor stap de hele regio te bezoeken. Maar toen brak de Arabische Lente, of de Arabische Revolutie, uit, en bleek ik in het Europees Parlement – waar ik toen werkte als kabinetschef van de voorzitter van de liberale fractie – een van de weinigen te zijn die iets van de regio afwist. Daarom werd ik als gezant vanuit die fractie van het Europees Parlement afgevaardigd om te proberen te begrijpen wat er allemaal aan de hand was.

Zo belandde ik in 2011 in Egypte, Caïro, waar ik uiteindelijk tot 2016 heb gewoond. Van daaruit bezocht ik meermaals de meeste landen in de regio. Ik voerde er gesprekken en discussies van de vroege ochtend tot de late avond. Ook probeerde ik aanwezig te zijn in de straten en op de pleinen waar protesten aan de gang waren, van Tunis tot Istanbul. Het is belangrijk om al je zintuigen te laten prikkelen, en dat kan alleen door ter plaatse aanwezig te zijn. In Iran is zoiets vandaag helaas geen goed idee, maar dat was tot enkele jaren geleden wel het geval. Daarom was ik blij dat ik in 2016 werd gevraagd om een groep cultuurtoeristen door dit fascinerende en prachtige land te gidsen. Ik had het geluk om van dichtbij betrokken te zijn geweest bij de politiek van Libië en Syrië, een land dat ik ook tijdens de oorlog verschillende malen – niet zonder gevaar – heb bezocht.

Wat mij tijdens die reizen, maar vooral in mijn lectuur, opviel was hoe nauw Europa en het Midden-Oosten in de loop van de geschiedenis met elkaar verbonden zijn geweest en nog steeds zijn. De Europese cultuur zit boordevol

met Arabische kunst, woorden, architectuur, uitvindingen en ideeën. Europeanen zijn zich daar niet altijd evenzeer van bewust. Integendeel, het Midden-Oosten en de Arabische, Turkse of Perzische cultuur worden als tegengesteld aan de Europese cultuur beschouwd. In de jaren dertig publiceerde de Belgische historicus Henri Pirenne zijn theorie dat Karel de Grote in de achtste eeuw Europa in één rijk verenigde als reactie op de opkomst van de islam. Deze theorie is intussen door heel wat wetenschappers onderuitgehaald, maar werkt nog steeds door in onze samenleving. Daarom besloot ik in 2021 te promoveren op de grote invloed van de Arabische filosofie op de Europese filosofie in de late middeleeuwen, waar de Europese renaissance door werd geïnspireerd.

Sinds 2023 doceer ik aan de Vrije Universiteit Brussel over de geopolitiek van het Midden-Oosten. Een vak geven verplicht je om kennis in een verteerbare en overzichtelijke vorm te gieten. Dit betekent dat je je moet focussen op het overzicht, en veel details moet laten vallen. De vele vragen die bij mij terechtkomen sinds het opgelaaide conflict in Gaza duiden erop dat er grote behoefte is aan zo'n overzicht. Met dit boek probeer ik in die behoefte te voorzien.

De geschiedenis van een regio van achtduizend jaar beschaving terugbrengen tot zo'n tweehonderd pagina's is evenwel geen sinecure. Daarom heb ik ervoor gekozen om te focussen op de laatste tweehonderd jaar van de regio die ligt tussen Egypte, Iran en Turkije. Egypte wordt beschouwd als deel van het Midden-Oosten, maar ook van Noord-Afrika. De andere landen van Noord-Afrika bespreek ik enkel waar dit noodzakelijk is: het Midden-Oosten heeft veel meer invloed gehad op de rest van Noord-Afrika dan omgekeerd. Afghanistan is geen deel van het Midden-Oosten, maar

speelde wel een rol in de geschiedenis van het jihadisme en komt daarom ook voor in dit boek. Tijdens het schrijven heb ik me moeten inhouden om niet uit te wijden en meer details te geven – iets wat mensen die al wat meer van het onderwerp afweten mij misschien zullen nadragen. Een uitgebreidere uiteenzetting zou echter ingaan tegen de opzet van dit boek: een korte, leesbare geschiedenis van het Midden-Oosten. Ik hoop vooral dat dit boek de interesse in de regio verder zal aanwakkeren, het inzicht in wat daar momenteel gebeurt zal vergroten en misschien de lezer zal aanzetten om nog meer over het Midden-Oosten te lezen en – waarom niet – hierover met de inwoners of voormalige inwoners van de regio in gesprek te gaan.

Koert Debeuf

Brussel, januari 2025